

Tebliğler :

GÜNEY-DOĞU ANADOLU VE “CHOPPER”, “CHOPPING - TOOLS” ENDÜSTRİSİ HAKKINDA

Dr. ŞEVKET AZİZ KANSU

1947 yılında Anadolu’da bir inceleme gezisi yapmış olan Mr. W. Brice (Manchester Üniversitesi) bana o tarihte Urfa ve Nizip çevresinde yüzeyde bulmuş olduğu birkaç Paleolitik âleti, bir mektupla göndermişti. Mr. Brice’in bu buluntusunu Güney-Doğu Anadolu’da son zamanlarda yapılmış başlanan sistematik araştırmalar münasebetiyle, geç de olsa, tanıtmakta fayda görüyorum. Mr. Brice mektubunda Acheuléne tipte bir Paleolithe ile (Resim: 1), üç yonga (Clacton tipi?) (Resim: 2)’ yı Urfa’dan 10 kilometre mesafede Urfa-Siverek yolu civarında bulduğunu; “Chelleéne” tipte bir paleolithe ile (resim : 3), büyük bir yongayı (Mousterien?) (Resim : 4), ve nihayet iki çekirdeği (Nucléus) de (Resim: 5, 6) Birecik-Nizip yolu yakınında elde ettiğini bildiriyordu. Bu notumuzda üzerinde durmak istediğimiz nokta Mr. Brice’in “Çekirdek” ler hakkında ileri sürdüğü tahminler olmuştur.

Mr. Brice mektubunda bunları âlet olarak kabulde kesin bir hükme varmamakta, belki Clactonien bir çekirdek, ya da Çin ve Burmada paleolitik endüstrinin karakteristik bir örneğini teşkil eden (normal Scrapers=kazıyıcılara nazaran) büyük boyda massif bir kesici veya kazıyıcı (Choppers) olabileceklerini ifade etmiştir ki işte bu sonuncu tahmin Anadolu paleolitiği için önem taşımaktadır: “. . . je ne suis pas certain que les “nuclei” sont des artefacts peut-être ils sont des nuclei Clactoniens, et peut être ce que nous appelons en Anglais des “Choppers” que sont plutôt typique du Paleolithique de Burma et de Chine..” Gerçekten bugüne kadar Anadolu’da “Chopper” ve “Chopping - tools”lere dair bir buluntu haber verilmemiştir.

H. L. Movius, jr. 1943’de yayınladığı bir incelemede¹, Eski dünyanın Alt Paleolitik safhasında birbirinden tamamen farklı iki büyük

¹ Hallam L. Movius, jr. The Far Eastern Lower paleolithic. in: Early Man in the Far East. 1949.

arkeolojik bölgenin ayırd edilebileceği hipotezini, eldeki belgeler yetersiz, ayrılığın kesin çizgilere dayanmadığı bilinmekle beraber, savunmuştur. Birinci bölge, Movius'a göre, Avrupa, Afrika ve Güney batı Asya'yı içine alan sahadır ki 'Elbaltalı' Avrupa Chelleén ve Acheuleéne'ni veya bunların Afrika'daki muadilleri olan klâsik paleolitik endüstrilerle temsil olunur. İkinci bölge ise kuzey Hindistanı, Birmanya, indo - malaise yarımadası ile Çin'i içine alan sahadır ki "Elbaltası"nın mevcut olmayışı onun yerine "chopper" ve "chopping-tools" adı verilen büyük çapta kesici-kazıyıcıların varlığı ile karakterlenir.² Movius'a göre bu kültüre "Chou-kou-tien" "Soan", "Anyathian", "Tampanian", "Patjtanian" endüstrisini sokmak lâzımdır. Müellife göre bütün doğu bölgesinin Sinantrop gibi insan öncülerine (Préhominiens), "biface" yani iki yüzü işlenmiş elbaltası âletlerinin kullanıldığı batı bölgesinin de her bakımdan çok daha ibtidaî bir insanlığa bağlanıp bağlanamayacağını da bir telkin olarak ortaya atmıştır. "...Movius a émis la suggestion qu'il ya lieu de distinguer, dans le Paléolithique inférieur de l'Ancien Monde, deux grandes provinces archéologique tout à fait différentes. La première, qui embrasse l'Europe, l'Afrique et Sud-Ouest de l'Asie, est celle des industries classiques, à coups de poing, le Chelleén et l'Acheuleén d'Europe ou leurs correspondants africains. La seconde, qui embrasse l'Inde du Nord, la Birmanie, la péninsule indo-malaise et la Chine, est caractérisée par l'absence de coups de poing et leur remplacement par des choppers et chopping - tools. C'est à ce seconde complexe typologique qu'appartiendrait l'industries trouvéé à Chou koutien avec le Sinanthrope, de sorte que l'auteur se demande si toute la provinces orientale ne serait pas liée aux Préhominiens, tandis que la province occidentale, à bifaces, correspondrait à une autre humanité, plus primitive à tous points de vue..."³

² Hallam L. Movius, bu âletler hakkında diyor ki: "*Choppers and / or scrapers*. The only essential difference between a chopper and a scraper is one of grosse size. In this sense "large crude scrapers" and "massive scrapers" are called choppers." p. 36. "...The essential point to stress, however, is that regardless of terminology and or classificatory procedure, choppers, chopping-tools, differ fundamentally from hand - axes, which are true bifacial implements, normally flaked all over both surfaces" p. 38 in: *Early Man in the Far East* p. 36-38. 1949.

³ Marcellin Boule et Henri V. Vallois, *Les Hommes Fossiles*. (Quatrième édition) P. 409, Paris 1952.

Biz Mr. Brice'in Birecik-Nizip yolu civarında bulduğu bu iki piyesin (Resim 6-7) "clactonien Nucleus" olması ihtimalinden çok daha büyük cesamette birer kazıyıcı "Choppers" olabilecekleri teşhisini desteklemek istiyoruz. Gerçekten bu piyesler Mr. H. L. Movius'un "The far Eastern Lower Paleolithic"⁴ yazısında yayınladığı belgelerle güzelce karşılaştırılabilmektedir: (Bakınız: Types of Lower Paleolithic implements from Southern and Eastern Asia. P. 37. Fig. 8. No 1-3 Chopper - Chopping - tool, upper Burma (Early Anyathian).

Karşılaştırma ve teşhisimiz doğru ise Mr. Brice'in bu iki âleti bugün için güney doğu Anadolu'da "Choppers" endüstrisinin ilk örneklerini teşkil etmekte ve H. L. Movius'un alt paleolitik için ileri sürdüğü iki büyük endüstri bölgesi Eski dünyada Doğu ve Batı olarak gerçekten mevcut olduğu takdirde Anadolu'nun bir intikal yada bir temas sahası teşkil edip etmediğini yeni araştırma ve buluşların ışığı altında tesbit etmek gerekmektedir.

Bu notun basılmasından bir az önce, 1963 yazında Güney Doğu Anadolu'da İstanbul ve Chicago Üniversiteleri adına bir araştırma gezisi yapmış olan Prof. Dr. Halet Çambel ve Prof. Dr. Braidwood heyetine dahil bulunan Dr. Bruce Howe ile bu mesele üzerinde konuşurken Irakta Kerkük-Süleymaniye yolunun 200 metre güney-doğusunda Dr. Naji-el-Asil tarafından 1949 yılında keşfedilmiş Barda Balka paleolitik istasyonunda 1951 yılında H. E. Wright ile birlikte yapmış oldukları bir sondaj sonunda "Choppers" cinsinden âletler olan "Pebbl Tool"ler meydana çıkardıklarını haber verdi. Bu suretle Güney-doğu Anadolu "Choppers" buluntuları teşhisi kuvvet kazanmaktadır.

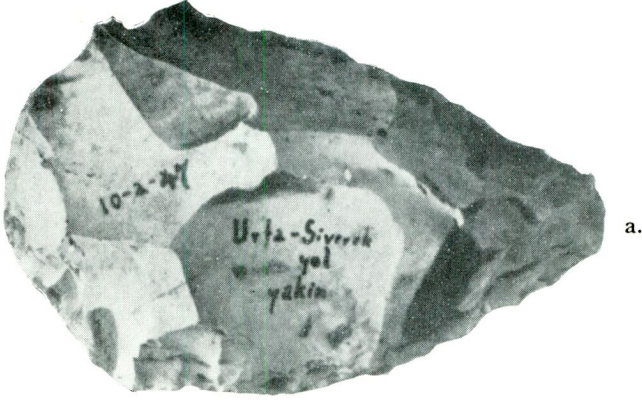
Mr. Bruce Howe'a bu konuda bana vermiş olduğu bilgiden ötürü teşekkür ederim.

Bu hususta bakınız: (H. E. Wright, jr., and Bruce Howe; Preliminary report on Soundings at Barda Balka. Sumer. Vol. VII. N 2. 1951 P. 107-118. Figure 3. Nos 1-2).

⁴ Hallam L. Movius, Jr. Lower Paleolithic Archaeology in Southern Asia and the Far East. p. 67-70 İn: Studies in Physical Anthropology N 1. Early Man in the Far East. "A symposium of the American Association of Physical Anthropologists. 1949. -

Res. 1 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Urfa - Siverek civarında bulduğu "Acteuleène Paleolithe", a, önyüz, b, arka yüz.

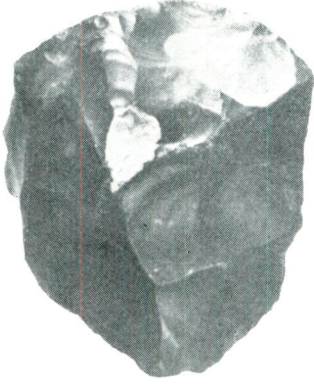

a.

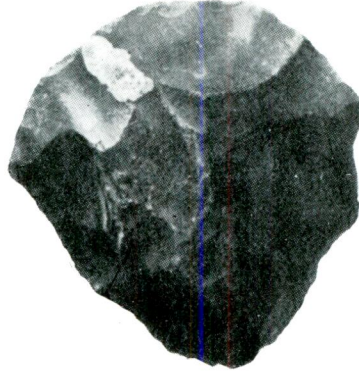

b.

Res. 2 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Urfa - Siverek civarında bulduğu "Clacton tipi?" uç yonga "éclat" nın a, önden, b, arkadan görünüşü.

a.

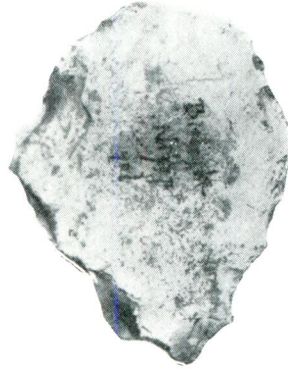

b.

Res. 3 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Urfa - Siverek civarında bulduğu "Ctelléne" tipte bir paleolithe'nin a, önden, b, arkadan görünüşü.

a.

b.

Res. 4 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Birecik - Nizip yolu yakınında bulduğu "Moustérien?" büyük bir yonga "éclat" nin a, önde, b, arkadan görünüşü.

Ş. A. Kansu

a.

b.

Res. 5 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Birecik - Nizip yolu yakınında bulduğu *chopper* "büyük kesici" in a, önden, b, arkadan görünüşü.

a.

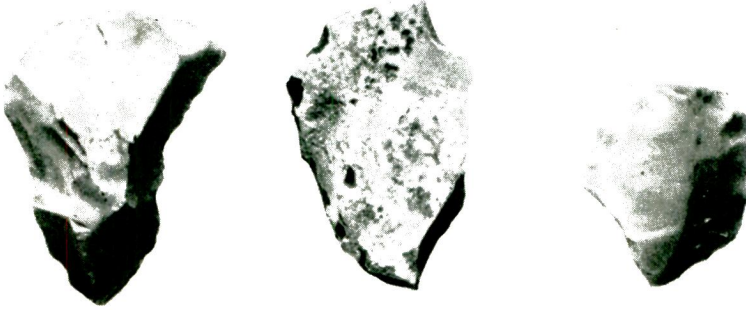
b.

Res. 6 — Mr. W. Brice'in 1947 yılında Birecik - Nizip yolu yakınında bulduğu diğer bir *chopper*'in a, önden, b, arkadan görünüşü.

a.

b.

Res. 7 — Mr. W. Brice'm 1947 yılında bulduğu üç yonganın (éclat) a, önden, b, arkadan görünüşü. Mr. Brice diğer âletlerle birlikte bunlardan bana göndermiş, fakat mektubunda bu üç yongadan bahis etmemiştir.

